

„Als Hilfsursachen für die Gehirnblutung kommt auch noch Blutdrucksteigerungen eine wesentliche Bedeutung zu. So sieht man einen Schlaganfall nicht selten unmittelbar nach einer starken Muskelanstrengung auftreten“.

Amsterdam, 26 Febr. 1905.

Dr. H. K. TH. HERMAN.

IS DE TUBERCULOSE BESMETTELIJK ?

Blijkens zijn laatste schrijven houdt collega SCHUCKINK KOOL — afgezien van enkele kleinigheden, zooals opgeven van een verhouding als „ongeveer 2” wat dan (misschien) zou moeten zijn $2\frac{1}{4}$ en verder de „onbeleefdheid tegenover het publiek”, zooals hij het gelieft te noemen, zaken, die hij zelf waarschijnlijk wel niet au sérieux neemt — vast aan 2 „fouten” in mijn brochure, waarvan één nog wel een „cardinale fout”. Ik meen te kunnen aantonen, dat dit afkeurend oordeel allerminst gerechtvaardigd is. Daartoe zullen wij die beide punten nog eens nader bekijken :

1°. *het vergelijkend onderzoek der tuberculose-sterfte der eerstoverleden echtgenooten van alle personen in weduwstaat is nagelaten.* Teneinde alle misverstand weg te nemen, vraag ik nu aan collega SCHUCKINK KOOL of: sterfteverhoudingen der eerstoverleden echtgenooten van alle personen in weduwstaat = sterfteverhoudingen der gehuwden, ja dan neen 1)? Zoo neen, dan ben ik er zeer benieuwd naar, of, en zoo ja, welk verband collega SCHUCKINK KOOL tusschen die twee grootheden aanneemt; zoo ja, dan is mijn „fout” hoegenaamd geen fout (zie pag. 34 van mijn brochure, 8ste regel van onder en v. v.). Dat ik het betreur, niet voor alle ruim 12,000 in de 3 groote gemeenten in $4\frac{1}{2}$ jaar tijds overleden personen in weduwstaat de doodsoorzaak van den eerstoverleden echtgenoot te hebben kunnen opsporen, vindt dan ook zijn verklaring niet in het desideratum van collega SCHUCKINK KOOL, maar in de daarvan afhankelijke mogelijkheid om eensdeels met veel grootere getallen te werken, anderzijds echter ook de tuberculose-sterfte van wed. van wel en van niet aan tuberculose gestorvenen *direct* te kunnen vergelijken en dus de „onbeleefdheid tegenover het publiek” te vermijden;

2°. *de stelling dat, zoo tuberculose niet besmettelijk is, de eerstoverleden echtgenooten van aan tuberculose gestorven wed., hetzelfde percentage tuberculose-sterfte zullen vertoonen als de eerstoverleden echtgenooten van alle wed. (dus volgens de onder 1°. genoemde stelling als de gehuwden) is onjuist.*

Ten bewijze dezer onjuistheid gaat collega SCHUCKINK KOOL als volgt te werk :

a. uit de tabellen II b, III b en V b mijner brochure berekent hij den gemiddelden leeftijd van de aan tuberculose en de aan niet-tuberculose overleden personen in weduwstaat; ik zou zeggen, dat dit nog al een moeilijk werk moet zijn, waar in die tabellen de personen naar den leeftijd verdeeld zijn in vakken van 10 (of 15) jaar, waarvan men zeker zoo maar niet het gemiddelde mag nemen 2) en er bovendien nog een groep is van „65 jaar en

1) Natuurlijk het werken met groote getallen verondersteld.

2) Het zal b. v. zeker niet geoorloofd zijn om de personen in weduwstaat van 20—29 jaar op gemiddeld 25 jaar te stellen, daar onder de levende (en ook onder de gestorven) personen in weduwstaat, die van 25—29 jaar het zeker in aantal ver winnen van die van 20—25 jaar (verhouding in 1903 voor het Rijk en de gestorvenen als 19:5). Bij de hoogste leeftijden krijgt men natuurlijk weer omgekeerde verhoudingen.

ouder", waarvoor men heelemaal uit deze tabellen geen gemiddelde kan vinden; b. de berekening onder *a* vermeld, brengt hem nu tot de conclusie, dat de aan tuberculose overleden wed. gemiddeld 57, de aan niet-tuberculose overleden wed. gemiddeld 70 jaar oud waren. Deze conclusie staat en valt natuurlijk met de voorafgaande berekening en is dus m. i. met zeer veel voorzichtigheid te aanvaarden;

c. vervolgens besluit hij uit *b*, dat dan ook de vooroverleden echtgenooten van de aan tuberculose (resp. aan niet-tuberculose) overleden wed. vóór hun 57ste (resp. 70ste) jaar overleden moeten zijn. Dit nu is m. i. volkomen ongegrond. Aangenomen al dat conclusie *b* juist is, dan heeft collega SCHUCKINK KOOL er toch zeker ook wel eens van gehoord, dat echtelieden niet altijd even oud zijn en ook niet altijd even oud worden. Hoe hij dan uit het een tot het ander besluiten kan, is mij onverklaarbaar.

d. Vervolgens besluit hij weer uit *c*., dat de kans om aan tuberculose te sterven bij die twee categorieën van vooroverleden echtgenooten zich verhoudt als 16:28. Aannemende nu eens, dat conclusie *c*. juist is (wat ik echter beslist ontken), dan zou daaruit alleen volgen, dat die 2 groepen van vooroverleden echtgenooten voor hun 57ste, resp. 70ste levensjaar, gestorven moeten zijn, maar geenszins dat de 1ste groep gemiddeld jonger gestorven is dan de 2de. Immers iemand, die vóór zijn 70ste jaar sterft, kan daarom toch wel jonger sterven dan iemand, die vóór zijn 57ste jaar overlijdt? Maar bovendien kan ik niet gelooven, dat de kans om aan tuberculose te sterven voor een persoon, die op 57-jarigen leeftijd sterft, $\frac{28}{16}$ is van dezelfde kans voor iemand die 70 jaar wordt en wel op grond daarvan, dat de relatieve tuberculose-sterfte per 1000 levenden voor de geheele bevolking boven het 20ste jaar (zie tabel V a mijner brochure) betrekkelijk zoo weinig met den leeftijd verandert. Zij bedraagt n.l. voor de personen van 20—29 jaar 2.87, van 30—39 jaar 2.43, van 40—49 jaar 2.21, van 50—64 jaar 2.18 en van 65 jaar en ouder 1.49. Ik voor mij ten minste zou, hoewel deze cijfers daaromtrent geen juiste conclusie toelaten (zie het bezwaar onder *a* vermeld), daaruit toch den indruk ontvangen, dat die sterftekansen voor tuberculose (van 2 personen waarvan de één 57, de ander 70 jaar oud wordt) zich verhouden ongeveer als 25:22 en volstrekt niet als 28:16.

Wanneer ik nu al deze bezwaren tegen de wijze van werken van collega SCHUCKINK KOOL en de daaruit door hem getrokken conclusies samenvat, dan moet mij de verklaring van het hart, dat ik absoluut niet overtuigd ben van mijn „cardinale fout”. Integendeel, de door collega SCHUCKINK KOOL aangevallen stelling (zie onder 2) staat m. i. nog steeds onverzwakt.

Ten slotte nog dit: of een meening omtrent enig onderwerp door een dilettant of door een ander verkondigd wordt, zal wel niet de hoofdzaak zijn; veeleer zal het zaak zijn om aan te toonen (maar dan op goede gronden!) of de meening zelve juist is of niet.

Rotterdam, 27 Febr. 1906.

S. VAN DANTZICH.

Het debat over deze zaak is hiermede gesloten.

Redactie.